

Latvių tautosakos archyvas laikams keičiantis

M A R A V Y K S N A

Šalys aplink Baltijos jūrą turi senas ir tvirtas tautosakos rinkimo, kaupimo, tyrimo bei publikavimo tradicijas, kurioms skatinti ir palaikyti yra įkurti specialūs archyvai. Seniausias tautosakos archyvas (Suomių literatūros draugija) įkurtas dar 1831 m., vėliau tokie centrai atsirado keliuose vietose Švedijoje, XX a. pradžioje Danijoje, Norvegijoje, Vokietijoje. Pabaltijo valstybėse tautosakos archyvai įsteigti panašiu metu: Latvijoje – 1924, Estijoje – 1927, Lietuvoje – 1935 metais. Tinkamu laiku įkurti ir glaudžiai susiję su Vakarų Europos mokslo laimėjimais, jie, palyginti su daugeliu kitų tautų archyvais, galėjo pirmauti ir sovietmečiu. Taigi nenuostabu, kad čekų literatūrologas ir baltistas Radegastas Parolekas 1980 m. pabrėžė: „Manau, kad mažytė Latvija, nors tai skamba ir neįtikimai, tautosakos atžvilgiu yra tikras milžinas. Tą patį būtų galima pasakyti ir apie lietuvius bei estus, bet vis dėlto labiausiai tai tinka latviams.“ Jis gretina čekų, slovakų, rusų, lenkų, jugoslavų surinktas dainas su šimtais tūkstančių jų užrašymų Lietuvoje ir Estijoje, taip pat per milijoną Latvijoje užfiksuotų liaudies dainų, ir tai esąs „neprilygstamas reiškinys viso pasaulio mastu“ (Arājs 1985: 143).

Dėl latvių tautos įvyko perversmas ištisos epochos požiūryje. Tai susiję su Johanu Gotfrydu Herderiu, kuris, atvykęs į Rygą 1764 metais, jau kitą vasarą dalyvavo Joninių šventėje ant Juglos ežero kranto. Bendravimas su vietiniais Joninių dalyviais ir šventės visuotinumą pakeitė jo požiūrį į paprastų žmonių dvasinį paveldą. „Herderiui ypač svarbus buvo sąlytis su tokia tauta, kuri tebeįlaikė senąsias protėvių tariamai primityvios poezijos tradicijas. <...> Kaip tik latvių liaudies poezija Herderiui ir padėjo įsigilinti į liaudies poeziją apskritai“ (Bērziņš 2007¹: 91). Latvių

1 Žymus latvių tautosakininkas Ludis Bērziņš (Bērziņš, 1870–1965) buvo parengęs knygos, pasakojančios apie vokiečių nuopelnus latvių folkloristikai, rankraštį dar apie 1942 metus; nors jis pats emigravo, bet rankraštis išliko Latvių tautosakos archyvo fonduose ir 2007 m. buvo išspausdintas.

tautosaką, pirmiausia kaip kalbos pavyzdžius, pirmieji užrašė ir paskelbė vietos vokiečių kunigai. J. G. Herderio veiklos ir idėjų paveikti XIX a. pradžioje jie pradėjo skelbti liaudies dainų rinkinius. Žymiausią iš vokiečių išleistų rinkinių yra sudaręs ir 1844 m. išleidęs Kabilės kunigas Georgas Bitneris (1805–1883)². Estetiniu požiūriu įvertintos ir į rinkinį įdėtos 2854 dainos iš įvairių Latvijos regionų. Nepateko į knygą ir rankraštiniu pavidalu liko dar 2470 dainų, kurios vėliau, laimė, pakliuvo į Krišjano Baruono (1835–1923) rankas. G. Bitneris 1858 m. latvių spaudoje paskelbė savo rinkinio informacinę apžvalgą ir pirmąjį raginimą patiems latviams tęsti liaudies dainų rinkimą³.

Pirmasis pačių latvių atskira knyga išleistas liaudies dainų rinkinys⁴, sudarytas į stačiatikybę perėjusio Janio (Ivano) Spruogio (1833–1918), išėjo 1868 m. Vilniuje⁵. Dėl spaudos lotynų rašmenimis draudimo latvių liaudies dainos čia išspausdintos rusiškėmis raidėmis ir greta pateiktas vertimas į rusų kalbą. Po metų, materialiai paremtos⁶ Rusijos mokslo draugijų⁷, besidominčių savos teritorijos „pakraščiu“ tautomis, Latvijoje prasidėjo tautosakos rinkimo ekspedicijos. Rimtai teoriškai pasirengęs, Fricis Bryvzemniekas (1846–1907) 1869 ir 1870 metų vasaromis apkeliavo visą Latviją, surinko daug vertingos medžiagos ir savo veikla paakino vietinius žmones tęsti jo pradėtą darbą. Latvių folkloristikos pradininko F. Bryvzemnieko sužadintas tautosakos rinkimas XIX a. pabaigoje Latvijoje virto masiniu judėjimu, kurį vainikavo reikšmingos liaudies dainų⁸, liaudies muzikos⁹ ir pasakų¹⁰ rinkinių publikacijos.

Pirmasis, Latvijoje pareiškęs (1891 m.), jog reikia kaupti tautosaką – „tiek anksčiau išspausdintą, tiek naująją sutelkti krūvon, kad neišsiblaškytų <...>, kad tie, kas domisi ir išmano tokius darbus, ją rastų vienoje vietoje, galėtų tirti ir tvarkyti“, buvo Latvijos vokiečių, žymus latvistas Augustas Bylenšteinas (1826–1907) (Āronu

2 G. F. Büttner. *Latviešu ļaužu dziesmas un ziņģes*, Jelgava, 1844.

3 G. F. Büttner. Lūgšana Latviešiem Kurzemē un Vidzemē, *Latviešu Avīzes Baznīcas Ziņas*, Nr. 17, 1858.

4 И. Спруогис. *Памятники латышского народного творчества*, Вильна, 1868. (Rinkinyje yra 1857 dainos.)

5 J. Spruogis, pašalintas iš Peterburgo dvasinės akademijos, dirbo Vilniaus centriniame archyve, net buvo jo vedėju (1879–1915).

6 1867 m. Maskvoje vyko Rusijos etnografinė paroda ir Slavų kongresas. Iš parodos gautą pelną buvo nutarta panaudoti etnografiniams tyrimams ir kelionėms. Ekspedicijai į Latviją buvo skirta 750 rublių, – tokios sumos negavo nė viena kita „pakraščiu“ tauta.

7 Rusų geografijos draugija Peterburge ir Maskvos universiteto Gamtos mokslų, antropologijos ir etnografijos mylėtojų draugija.

8 K. Barons, H. Visendorfs. *Latvju dainas*, sēj. 1, Jelgava, 1894; sēj. 2–6, Pēterburga, 1903–1915.

9 Jurjānu Andrejs. *Latvju tautas mūzikas materiāli*, sēj. I–VI, Rīga, 1894–1926.

10 A. Lerhis-Puškaitis. *Latviešu tautas teikas un pasakas*, sēj. 1–7, Jelgava, Rīga, Cēsis RLB ZK u.c., 1891–1903.

1929: 255–256). Organizacijos, XIX a. dalyvavusios renkant tautosaką, buvo Latvių literatūros / draugų draugija (1824–1940), Rygos latvių draugijos Mokslų komisija (RLB ZK, 1869–1940) ir Jelgavos latvių draugijos Raštijos skyrius (JLB RN, 1881–1941). Didelė dalis Latvių literatūros / draugų draugijos tautosakos rinkinių pateko į Latvijos nacionalinės bibliotekos A. Bylenšteino fondą (Zemzaris 1974). Tai, kas buvo sukaupta Jelgavoje, greičiausiai pražuvo per pastarąjį karą, o turtingu Mokslų komisijos rinkiniu Latvių tautosakos archyve tautosakininkai dažnai naudojasi ir dabar.

Po Pirmojo pasaulinio karo, laikantis tarptautinės konvencijos dėl pabėgėlių grįžimo į tėvynę, apie 1920 metus į Latviją sugrįžo akademinės inteligentijos atstovai: Karlis Straubergas, Janis Endzelynas, Jurjanų Andrėjis (Jurjānu Andrejs),

Ana Berzkalnė. 1925 m.

Pēteris Birkertas, Pēteris Šmitas, Emīlis Melngailis ir kiti. Tarp grįžusiųjų buvo ir Ana Berzkalnė (1891–1956), Kazanės universitete įgijusi aukštąjį filologinį išsilavinimą, studijavusi folkloristiką pas garsų istorinės-geografinės mokyklos atstovą, profesorių Valterį Andersoną (1885–1962). Būdamą viena iš labiausiai išsilavinusių to meto latvių moterų, tobulinusi Suomijoje, Estijoje, Danijoje, Vokietijoje, mokėjusi dvylika kalbų, ji įvykdė svarbiausią savo gyvenimo misiją – įsteigė Latvių tautosakos archyvą (*Latviešu folkloras krātuve*; toliau – LFK). Latvijoje A. Berzkalnė pradėjo dirbti Rygos 2-ojoje vidurinėje mokykloje latvių kalbos ir literatūros mokytoja. 1922 metų vasarą ji nuvyko į Tartu pas savo buvusį dėstytoją Kazanėje – profesorių V. Andersoną pasi-

tobulinti folkloristikos srityje ir įgyti patirties, kaip įtraukti mokinius į tautosakos rinkimą. Tų pačių metų rudenį A. Berzkalnė pradėjo organizuoti jos rinkimą savo mokykloje ir visoje Latvijoje. Mokiniai per pamokas užrašydavo jiems žinomas dainas, eiles, žaidimus, o po pamokų – tai, ką atsiminė jų namiškiai ir artimieji. Ji parengė klausimų apie vaikų dainas ir eiles anketą („Klausimų apie vaikų dainas ir eiles lapas“). Kad būtų lengviau prisiminti, joje pateiktos pirmosios dainų eilutės, taip pat duodama patarimų, kaip užrašyti ir kaip gauti reikiamų duomenų. Tokie klausimų lapai nuo 1922 iki 1928 metų keliskart buvo papildyti,

perspausdinti įvairiuose leidiniuose¹¹, o jų atspaudai išdalyti visoms Latvijos mokykloms¹². A. Berzkalnė prašė tautosakos medžiagą siųsti į Rygos 2-ąją vidurinę mokyklą, „idant ji būtų vienoje vietoje ir susisteminta, kad pasidarytų prieinama moksliniams tyrimams, kol bus paskelbta arba kol bus atidarytas latvių tautosakos archyvas“ (Bērzkalne 1922: 678). Kitais metais buvo išspausdinta jos sudaryta jau platesnė klausimų anketa, tinkama renkant tautosaką.

A. Berzkalnė nebuvo vienintelė, XX a. pradžioje raginusi rinkti tautosaką. 1923 metų vasarį Švietimo ministerijos mėnraštis *Izglītības Ministrijas Mēnešraksts* pradėjo spausdinti Pēterio Šmito (1869–1938) perdarytą Eduardo Volterio parengtą „Programą liaudies tradicijų rinkėjams“ (1892), kurioje buvo 1434 klausimai. P. Šmitas kolegų prašymu naująją programą papildė ir paskelbė leidinyje, skaitomame daugiausia mokytojų, „kurie tokia programa turėjo būti paskatinti vėl imtis to naudingo darbo, prieš porą dešimtmečių taip puikiai dirbto jų pirmtakų“ (Šmits 1923: 1–2). P. Birkertas (1881–1956) taip pat išspausdino raginimą „Latvių tautos brahilogizmų klausimu“, norėdamas gauti patarlių, priešodžių, mįslių, ir pabrėžė: „Ypač daug tikiuosi iš mokytojų, kurių rankose yra geriausias rinkimo aparatas – mokykla“ (Birkerts 1923: 594).

Latvijos visuomenę rimčiau susimąstyti apie tautosakos rinkimo svarbą paskatino liūdnas įvykis – 1923 m. kovo 8 d. mirė K. Baruonas, liaudies dainų klasifikavimui ir skelbimui atidavęs keturiasdešimt penkerius savo gyvenimo metus; jo surinktos „Latvių dainos“ (*Latvju dainas*) laikomos latvių tautos biblija ir filologijos kertiniu akmeniu. K. Baruono išlydėjimas į paskutinę kelionę virto itin emociinga tautos manifestacija; per laidotuves pasakytose kalbose skambėjo pažadas tęsti jo darbą, tirti liaudies dainas ir išsaugoti jo atminimą. Praėjus metams, folkloristo mirties dieną buvo įsteigta Baruono atminimo draugija. Ji gyvavo prie Latvijos universiteto iki 1940 metų. Iš pradžių draugija organizavo tautosakos rinkimą, įtraukdama parengtus stipendininkus (šitaip jos fondas¹³ buvo papildytas 53 475 tautosakos vienetais), taip pat išleido K. Baruono atsiminimus ir kitokių leidinių, rinko pinigus K. Baruono paminklui, per visą savo gyvavimo laikotarpį rengė konkursus K. Baruono premijai gauti. Ši premija būdavo teikiama kartą per metus – kovo 8 dieną. Baruono draugija gaudavo materialinę paramą iš žmonių aukų ir Kultūros fondo. Pirmoji Kultūros fondo skirta parama „liaudies dvasinės kūrybos turtams rinkti, ypatingą dėmesį kreipiant į Latgalą“, 1923 m. vasario 26 d. atiteko A. Berzkalnei.

11 Pirmoji klausimų anketa išspausdinta leidinyje *Mūsu Nākotne* (1922, Nr. 23), kitos – *Latgolas Škola* (1923, Nr. 4), *Izglītības Ministrijas Mēnešraksts* (1924, Nr. 12).

12 Iš maždaug 1500 latvių mokyklų, pakviestų dalyvauti šiame darbe, atsiliepė tik keturiasdešimt šešios. Iki 1928.11.01 atsiųsta 45 017 tautosakos vienetų (Bērzkalne 1928). LFK šis rinkinys vadinamas „Vaikų dainomis“ (*Bērnu dziesmas*) ir žymimas šifru *Bdz*.

13 LFK archyve Baruono draugijos medžiaga žymima šifru *Bb*.

Kryptingą ir atkaklią A. Berzkalnės veiklą, siekiant savo idėjos įgyvendinimo, palankiai įvertino Švietimo ministerija. Dėl laimingo sutapimo švietimo ministras tuo metu buvo klasikinės filologijos specialistas, archeologas, Paminklų valdybos¹⁴ darbuotojas doc. Karlis Straubergas (1890–1962). 1924 m. birželio 20 d. Valdybos nariai svarstė ministro pateiktą A. Berzkalnės projektą „Dėl būtinybės steigti latvių tautosakos archyvą“ ir nusprendė, kad jis priimtinas (LNVM VN 9665,103). K. Straubergas, negalėdamas rasti Švietimo ministerijai pavaldžios kitos giminingos įstaigos, Tautosakos archyvą įsakė priskirti Paminklų valdybai ir dėl to vėliau kilo įvairių problemų. A. Berzkalnės parengtas ir švietimo ministro pasirašytas taisyklės tų pačių metų gruodžio 2 dieną pirmajame puslapyje, skiltyje „Vyriausybės potvarkiai ir įsakymai“, išspausdino oficialus Latvijos Respublikos laikraštis *Valdības Vēstnesis*. Per devynis punktus buvo išdėstytas tautosakinės medžiagos telkimo tikslas („Kad būtų paspartintas latvių senovės gyvenimo paminklų – latvių liaudies poezijos ir tradicijų rinkimas bei palengvintas jų tyrimas“) ir LFK uždaviniai: rinkti, tvarkyti, saugoti ir skelbti sukauptą tautosaką (Noteikumi... 1924). Nors 1924 m. gruodžio 2 d. laikoma oficialia Latvių tautosakos archyvo įsteigimo data, tačiau iki jo konkrečios veiklos pradžios praėjo dar dešimt mėnesių.

Pirmiausia švietimo ministras patvirtino LFK kolegijos sudėtį: pirmininkas prof. Janis Endzelynas (1873–1961), prof. Pēteris Šmitas, doc. Janis Kaulinis, doc. Ludis Bērzinis, sekretorė Ana Berzkalnė. Trūko pinigų ir patalpų, A. Berzkalnė sutiko dirbti veltui¹⁵. 1925 m. rugsėjo 3 d. dar jos bute Rygos 2-osios vidurinės mokyklos absolventė, architektūros studentė Alma Mednė (1907–1950) atsiųstajai medžiagai užrašė pirmą raudoną registracijos numeriuką. Vėliau darbuotojai šią datą minėjo kaip Latvių tautosakos archyvo gimimo dieną, į darbą ateidavo su raudonais ir baltais astrais, draugai ir išvykę kolegos siųsdavo sveikinimo telegramas. Pastaraisiais dešimtmečiais rugsėjo 3-iąją tautosakininkai Rygos Miško ir Rainio kapinėse lanko savo pirmtakus.

Tik po kelių dienų Paminklų valdyba paskyrė archyvui vieną kambarėlį Švietimo ministerijos patalpose Valdemaro gatvėje 36a ir paskolino inventorių. Archyvo veiklos pirmą mėnesį Rygoje, Herderio institute, su keletu paskaitų viešėjo profesorius Karlē Krūnas (Kaarle Krohn, 1863–1933). Jis ypač susidomėjusiems skaitė paskaitą (rugsėjo 16 d.) apie suomių tautosaką ir tautosakos archyvų reikšmę. Jau spalio pabaigoje A. Berzkalnė išvyko pasitobulinti į Tartu ir Helsingforsą (Helsinkį). „A. Berzkalnė Helsinkį visada laikė folkloristikos etalonu, į kurį reikia lygiuotis. K. Krūnas teikė jai asmeninę paramą tiek kuriant Latvių tautosakos archyvą, tiek mokslinėje veikloje“ (Treija 2011: 172).

A. Berzkalnė sukūrė medžiagos registravimo ir tvarkymo sistemą. Kiekvienam atsiuntusiajam duomenų (asmeniui, mokyklai, įstaigai) suteikė vieną bendrą ko-

¹⁴ Paminklų valdyba prie Švietimo ministerijos įsteigta 1923 m. rugsėjo 18 d.

¹⁵ Jai teko tai daryti iki 1926 metų rugpjūčio 1 dienos.

lekcijos numerį ir joje paeiliui registravo tautosakos vienetus. LFK šaltinių nuorodą sudaro du skaičiai, atskirti kableliu. Pirmasis – kolekcijos numeris, antrasis – tautosakos vieneto eilės numeris rinkinyje. Kitaip nei Estijos ir Lietuvos tautosakos archyvų chronologinėje sistemoje, Latvijoje visada iš rinkėjo pakartotinai gautos siuntos buvo pridamos prie anksčiau gautųjų. Pavyzdžiui, Rygos 2-osios vidurinės mokyklos kolekcijos [17]¹⁶ draugėn sudėtos laikomos jau devyniasdešimt metų, kraštotyrininko Karlio Bukumo siuntos [23] į LFK fondus ėjo nuo 1925 iki 1978 metų, Latvijos universiteto kolekcija [1600], pradėta 1935 m., pildoma iki šiol. Taigi archyvo medžiaga tvarkoma labiau topografiniu principu. Pastaruoju metu fonduose yra 2180 įvairios apimties rankraščių kolekcijų.

Rankraščiai sudėti į specialius Suomijoje pagamintus impregnuotus geltonos spalvos vokus, ant kurių tam tikrais šifrais – skirtingomis abėcėlės raidėmis – nurodytas kiekvieno rinkinyje esančio žanro vienetų skaičius. Latvijoje ir Estijoje naudojamos vienodų matmenų (17 x 11 cm) kartotekų dėžės ir katalogų kortelės. Į tokias dėžes sudėti padavimų, pasakojimų, papročių ir burtažodžių katalogai¹⁷. Toks panašumas ne atsitiktinis, nes visus techninius klausimus, taip pat reikalą įsigyti geresnį fonografą, honorarų dydį tautosakos rinkėjams savo laiškuose aptarinėjo Latvių tautosakos archyvo įkūrėja ir Estijos tautosakos archyvo (nuo 1927 m.) vadovas Oskaras Loritsas (Lorits, 1900–1961), glaudžiai bendradarbiavęs su Suomijos tautosakininkais (Treija 2009: 228). Suomų pavyzdžiu suaugusiems tautosakos rinkėjams Latvijoje iki 1927 metų mokėtas honoraras – 4 latai už 9 tūkstančius ženklų¹⁸. Mokiniam kaip padėka dovanotos knygos, darbščiausioms mokykloms – K. Baruono portretai.

Jau pirmąjį pusmetį archyvas įsigijo labai reikalingą rašomąją mašinėlę „Continental“, kuri dabar saugoma kaip relikvija. Melodijoms įrašyti nusipirko tris fonografus¹⁹. Siekdama gauti folkloristikai reikalingų leidinių, A. Berzkalnė nuolat susirašinėjo su įvairiais antikvariatais Suomijoje, Vokietijoje, Lietuvoje, Anglijoje. Visuose oficialiuose laiškuose iš įvairių užsienio firmų į LFK vedėją buvo kreipiamasi „gerbiamasis pone Direktoriau“ (LVVA 1630,1,190,145).

Iš pradžių archyvo darbuotojos buvo A. Berzkalnės mokinės²⁰. Šalia medžiagos registravimo ir nuorašų rengimo ypač svarbu buvo turėti įvairias rodykles. Sudaryti *Latvių dainų* (toliau – LD) mitologinių sąvokų rodyklę buvo pakviestas Ernestas Brastinis (Brastiņš, 1892–1941). Labai reikėjo rodyklių vaikų dainoms, nes prie jų buvo kitų žanrų kūrinėlių, ir burtažodžiams – jie buvo aktualūs vokiečių ir

16 Laužtiniuose skliaustuose rašomas LFK kolekcijos numeris.

17 Kartą Rygoje svečiavęsi kolegos estai, apžiūrinėdami šią medžiagą, juokaudami pastebėjo, kad lapeliai yra K. Krūno mėgstamo formato.

18 Už visą smulkiai prirašytą sąsiuvinį buvo galima uždirbti net iki dvidešimt latų.

19 Du yra vokiečių gamybos iš Getingeno, vienas išrašytas iš Londono.

20 Įvairiu laiku LFK dirbo penkios Rygos 2-osios vidurinės mokyklos 1925 metų absolventės.

suomių folkloristams. Archyvo darbuotojos turėjo rašyti sisteminės ir rūšinės rodyklės, kurias A. Berzkalnė laikė pačiomis svarbiausiomis. Sisteminės rodyklės su teikia duomenų apie rinkėją, užrašymo vietą ir laiką, žinių apie pateikėjus, žanrus ir kūrinio apimtį; rūšinės rodyklės leidžia surasti reikalingo žanro kūrinius kiekvienoje atskiroje kolekcijoje.

Pirmasis pakviestas dirbti į LFK studentas buvo Alvilis Augstkalnas (1907–1940). Jis turėjo sudaryti LD daiktavardžių ir pažyminių rodyklę, bet, kadangi labai greitai perėjo prie tarmių leksikos rinkimo, ją baigė Osvaldas Lydekas (1906–1952). Šią rodyklę pirmiesiems dviem LD sąsiuviniams jau buvo pradėjęs rengti K. Baruonas savo sumanytam latvių dainų žodynui. Dabar rodyklė suskaitmeninta ir paskelbta²¹. A. Berzkalnė sudarė ilgųjų dainų rodyklę, už kurią gavo K. Baruono premiją ir kuri buvo išspausdinta Suomijoje 1938 metais²². O. Lydekas, padirbėjęs prie LD rodyklės, labai gerai orientavosi liaudies dainų publikacijose ir galėjo sudaryti papildymus leidiniui *Latvju Dainas*²³.

Alvilis Augstkalnas ir jo kurso draugė Edytė Hauzenberga-Šturma (1901–1983) vadovavo tarmių leksikos, kurią užrašinėti galėjo tik filologiškai parengti studentai, ir vietovardžių, kuriuos fiksavo beveik vien tik mokiniai, rinkimui. A. Augstkalnas po studijų tobulinosi Leipcigo, Kauno, Kenigsbergo, Miuncheno, Vienos universitetuose. Baltų institute, Leipcige, 1931–1932 m. žiemos semestre studijavo pas profesorį Jurgį Gerulį (1888–1945) senuosius lietuviškus tekstus (Klaviņa 2008: 219). Kai 1936 m. nuo Latvių tautosakos archyvo atsiskyrė Kalbos archyvas, A. Augstkalnas buvo jo pirmasis vedėjas, tuo pat metu Latvijos universitete dėstė lietuvių kalbą. Po tragiškos jo mirties Kalbos archyvo vedėja tapo E. Hauzenberga-Šturma.

Norėdama paskatinti tautosakos kaupimą, A. Berzkalnė rengė įvairius prospektus, klausimų anketas, kreipimuisi, darė straipsnių kopijas ir juos siuntinėjo kiekvienam interesantui ir beveik į visas mokyklas. Leidinyje *Izglītības Ministrijas Mēnešraksts* reguliariai buvo pateikiamos apžvalgos apie užrašytų kūrinių skaičių, net nurodomi geriausi pateikėjai, taip pat užduodami klausimai, kurie domino, kuriuos norėta išsiaiškinti. A. Berzkalnė su paskaitomis vyko į vietas, iš kurių buvo pateikta mažiau dainų ar iš viso jų nepateikta. Tokias vietas ji buvo pavadinusi „nebyliaisiais valsčiais“²⁴. Archyvo tikslas buvo gauti daugiau medžiagos ir iš tolimesnių vietovių. Ypač reikšminga buvo išvyka į Agluonos gimnaziją 1926 metų žiemą; ten A. Berzkalnė fonografu įrašė 150 melodijų ir įkvėpė gimnazijos auklėtinius įsitraukti į tautosakos rinkimą, nes labai reikėjo medžiagos būtent iš Latgalos.

21 *Krišjāņa Barona Latvju Dainu substantīvu rādītājs*, Rīga, 1994.

22 A. Bērzkalne. *Typenverzeichnis lettischer Volksromanzen in den Sammlung Kr. Baron's Latvju dainas, (Folklore Fellows' Communications, No. 123)*, Helsinki, 1938.

23 *Latviešu tautasdziesmas: Papildinājumi Kr. Barona „Latvju Dainām”*, sēj. 1–4, Rīga, 1936–1939.

24 Tai nereiškia, kad tuose valsčiuose nebuvo dainuojama ar pasakojama; tiesiog tuo laiku nepasitaikė suinteresuoto žmogaus, kuris būtų užrašinėjęs tas dainas.

Gerai suorganizuotam rinkimui žalos padarė „pelno karštinė“, apėmusi keletą jaunuolių (Vyksna 2008: 136–138).

Kaip ir F. Bryzzemniekas, tautosakos rinkėjus skatinęs dėmesingumu ir susirašinėjimu su jais, A. Berzkalnė taip pat aktyviai bendravo su savo korespondentais. Būdavo dienų, kai ji parašydavo net penkiolika laiškų. Juos visada pradėdavo padėkos žodžiais už tai, kas padaryta, arba pasidžiaugdama, kad adresatas pasisiūlė padėti rinkti tautosaką, paskui smulkiai išvardydavo, kiek dainų iš jo gyvenamosios vietos jau yra sukaupta, kiek sakmių ir pasakų yra Ansio Lerchio–Puškaičio rinkiniuose. Neretai pridurdavo, kad laiško autorius yra pirmasis savo valsčiuje ir vienintelis sąmoningai dirbantis šį darbą. Pabaigoje būdavo linkima, kad rinkti tautosaką vis labiau patiktų ir sektųsi.

Su surinkta medžiaga galėjo susipažinti visi besidomintys, gavę LFK kolegijos leidimą. Iš užsienio mokslininkų padėti išsiaiškinti kokį nors klausimą dažniausiai prašydavo estai, suomių ir vokiečiai, taip pat vietiniai – studentai, kalbininkai, rašytojai, o dažniausiai – naujų melodijų įrašų ieškoję kompozitoriai. Su klausimu dėl rūtų vainiko naudojimo per vestuves Latvijoje į A. Berzkalnę kreipėsi (1927.03.19) profesorius E. Volteris iš Kauno (LVVA 1630,1,193, 257). Šį jo klausimą padėjo išspręsti Agluonos gimnazistai, pateikę neigiamą atsakymą. Dar jaunas dr. Jonas Balyš (1909–2011) rašė (1934.01.11), kad vasario mėnesį atvyks į Latviją susipažinti su archyvo veikla ir medžiaga (LVVA 1630,1,191,415). Po metų (1935.04.02) jis prašė atsiųsti vienos dainos latviškąjį variantą ir teiravosi dėl vieno Jekabo Lautenbacho tyrimo (LVVA 1630,1,191,528).

Didžiausios staigmenės gerai pradėtas Tautosakos archyvo darbas susilaukė iš Paminklų valdybos. „Nuo 1929 iki 1932 metų PV [Paminklų valdybos] pirmininko postą užėmė teologas Paulas Gailytis, laikytinas beveik atsitiktiniu žmogumi paminklų apsaugos srityje, į ją patekęs esą dėl politinių susitarimų“ (Ritums 2013: 47). Buvusiam švietimo ministrui P. Gailyčiui iš principo atrodė nepriimtina, kad rimtai įstaigai vadovautų moteris. Jis jau 1929 metų pradžioje norėjo nuo LFK atskirti melodijų archyvą. Balandžio mėnesį jis informavo A. Berzkalnę, kad ji nebegalėsianti laikyti archyvo lėšų savo žinioje ir turėsianti perduoti jas Paminklų valdybos sekretorei, kad būtų saugomos bendroje Švietimo ministerijos spintoje. A. Berzkalnė išsakė pagrįstą susirūpinimą dėl saugumo ir trukdžių darbe. Šie jos principiniai prieštaravimai nuvedė prie negailestingo atleidimo iš jos pačios išpuoselėtos, sukurtos ir vadovautos įstaigos, nors tam labai pagrįstai prieštaravo LFK kolegijos vadovas J. Endzelynas. Apskritai šis liūdnas LFK vadovybės pakeitimo faktas liko neišviešintas, neatsispindėjo plačiau spaudoje, tik buvo pranešta, kad A. Berzkalnė palieka LFK vedėjos vietą (Vyksna 2008: 130–132).

Nuo 1929 metų gegužės 1 dienos Latvių tautosakos archyvui ėmė vadovauti buvęs švietimo ministras K. Straubergas, turėjęs neaprepiamai daug pareigų ir

pareigybių, o svarbiausia – stigęs specialaus tautosakinio išsilavinimo, kurio buvo reikalaujama LFK taisyklėse. Kai A. Berzkalnė išėjo iš archyvo, jame buvo 831 kolekcija, kuriose sukaupta 516 794 tautosakos kūriniai. Pasikeitus vadovybei, šiek tiek pasikeitė archyvo prioritetai bei darbo stilius. Pirmiausia nutrūko susirašinėjimas su rinkėjais ir nebeliko galimybės mokėti honorarą, kuris jau anksčiau buvo perpus sumažintas. Nebebuvo reikalaujama sudarinėti sistemines rodykles, periodinė spauda nebeteikė žinių apie surinktą medžiagą. Tik du kartus buvo paskelbtos vienu metų ataskaitos (Straubergs 1936, 1937). Pasaulinės krizės metu daug pasikeitimų patyrė ir Tautosakos archyvas. Atsirado galimybė įvairiems darbams pasitelkti bedarbius inteligentus. Kartais pas tautosakininkus dirbdavo apie 12–15 nuolatinio darbo negavusių žmonių. Bedarbiai įsitraukė ir į tautosakos rinkimą bei jo organizavimą. Ketvirtojo dešimtmečio viduryje prie rinkėjų prisidėjo *mazpulcēnai* (jaunieji ūkininkai), *aizsargai* (šauliai), kariuomenės daliniai. Specifinės kolekcijos buvo gautos iš kalėjimų archyvų. Beveik dvejus metus su archyvu bendradarbiavo išsilavinęs čigonas, Biblijos vertėjas, chorų vadovas Janis Leimanis (1886–1950). Jis pateikė labai vertingos čigonų tautosakos [1389], kuri išversta ir latviškai. Tuo pačiu metu panašiu statusu čia dirbo kompozitorius Pēteris Barisonas (1904–1947). Į savo kolekciją [1378] iš J. Leimanio jis įtraukė dešimt čigonų dainų melodijų (Vikсна 2005b: 15). Ketvirtojo dešimtmečio pabaigoje išaugo tautosakos rinkimo kampanija Latvijos šešiaklasėse pagrindinėse mokyklose; tai lėmė ne tik ženklų tautosakinės medžiagos pagausėjimą, bet ir geresnę jos kokybę.

1931 metais iš dviejų mažų kambarėlių Švietimo ministerijoje LFK persikėlė į šešias Rygos pilies sales (bendra kvadratura 185 m²), į buvusią kitur persikėlusio Valstybinio archyvo vietą. Tų metų vasarą įvyko pirmoji profesoriaus Janio Endzelyno vadovaujama LFK ekspedicija į Kuršių neriją. Joje dalyvavo Alma Mednė, Marija Miezuoņė ir Austra Šleserė. Rinkinį [1298] sudaro 163 tautosakos vienetai, nuotraukos, tačiau ekspedicijos vadovas pripažino, kad vertingiausia ir įdomiausia buvo gautoji kalbinė medžiaga. Visa, kas buvo surinkta, yra išspausdinta knygelėje *Kuršu kāpu folklorā* (1933), kuriai įvadą parašė P. Šmitas.

Ketvirtojo dešimtmečio pradžioje maždaug pusantrų metų laikotarpiui archyvas priėmė į darbą kompozitorių, produktyviausią liaudies melodijų užrašinėtoją ir harmonizuotoją E. Melngailį (1874–1954), kad galėtų jam atlyginti už surinktas melodijas. Jis 1931 m. vyko į Žemutinę Kuržemę, kur labai sėkmingai dirbo „užsienio Rucavoje“ (Būtingėje, Šventojoje, Paliėpgiryje). 1932 m. E. Melngailis į Rygą atsvadino dvi šventojiškes – Ukselių Marinkę (Ukseļu Mariņķe) ir Piparų Margietą (Piparu Mārģieta) dainuoti „Liaudies švietimo savaitės“ koncertuose. Archyvo darbuotojos iš jų užrašė labai daug tautosakos. 2005 m., lauko tyrimų metu, Mikelis Balčius mus nuvedė į Šventąją pas Piparų Margietos anūkę Liliją Škirpstaite, kuri išsaugojo senelės tautinio kostiumo palaidinę, Latvijos apdovanojimus (Trijų

Latvių tautosakos archyvo kolektyvas su pateikėjomis Rygoje 1932 m. Pirmoje eilėje (iš kairės) sėdi Emilis Melngailis, pateikėjai Petronėlė Buls, Piparų Margieta, Ukselių Marinkė, Leitė Ulmanė, Meklenburgų Darta, Nikolajus Henkis ir archyvo vadovas Karlis Straubergas. *LFK 2159, 87*

žvaigždžių ordino garbės ženklą), laikraščių straipsnius ir paaiškino kai kuriuos praeities įvykius (Vyksna 2007: 158).

1935 metų pabaigoje buvo įsteigta Latvių tautosakos archyvo leidykla, už kurios leidinius atsakomybę prisiėmė K. Straubergas (LVVA 1630,1,197,600). Kaip tik knygų leidyba ir apibūdina archyvo veiklą ketvirtajame dešimtmetyje. Buvo dirbama prie fundamentinių *A serijos* rinkinių – leidžiama liaudies dainos, burtažodžiai, tikėjimai, papročiai; *B serijoje* išėjo nedidelės monografijos ir studijos kartu su tautosakos pavyzdžiais, kurių autoriai buvo aktyviausi tautosakos rinkėjai – mokytojai Arvydas Aizsilas, Biruta Senkeviča, Heronimas Tichovskis, Janis Šperlinis, taip pat Osvaldas Lydekas; pradėta melodijų leidyba *C serijoje*.

Archyvo veikla nenutrūko ir sovietiniais „negandų metais“. Šiuo laikotarpiu ke-turiems archyvarams suteiktas mokslo darbuotojo statusas. E. Melngailis aktyviai ruošėsi su dainininkais latvių kultūros dienoms Maskvoje (Klotiņš 2011: 187–196). 1940 m. buvo įvykdyta visų bankų turinio ekspropriacija, iš Karlio Baruono seifo banke (Baruono g-vė 3) paimti įvairūs prirašyti popieriai; tai buvo ne vertybiniai popieriai, o rankraščiai, Krišjanio Baruono Latvių dainų katalogo spinta (latvių vadinama *Dainu skapis*, t. y. *Dainų spinta*²⁵), šimos ten laikyta po savininko mirties.

25 Plačiau apie ją žr. Jurgita Ūsaitytė. Keturkalbė latvių dainų rinktinė, arba *Dainų spintos* pragmatiškas ir magija, *Tautosakos darbai*, 2013, [t.] XLV, p. 210–219 – Red. pst.

Garsiajam medicinos profesoriui Karliui Baruonui buvo leista šią medžiagą perduoti kuriai nors mokslo įstaigai. LFK gavo *Dainų spintą*, ilgainiui tapusią tautos simboliu ir šventenybe, kurią UNESCO jau XXI amžiuje (2001 m.) įtraukė į Pasaulinės atminties unikalios dokumentinio paveldo registrą; su *Dainų spinta* gautas ir įvairių tautosakos žanrų rinkinys [1620], RLB Mokslų komisijos kolekcija, turinti 85 000 variantų [1730], kuri Krišjaniui Baruonui buvo patikėta 1894 m., ir A. Lerchio-Puškaitičio (1859–1903) pasakų VII tomo antrosios dalies rankraštis, kurį Henris Visendorfas (1861–1916) buvo numatęs spausdinti po 1915 metų, išėjus paskutiniam LD tomui. (Rankraštis buvo paskelbtas 2001 m.) Ši medžiaga suregistruota ir sutvarkyta Antrojo pasaulinio karo metais. Seniausias rankraštis Mokslų komisijos kolekcijoje [1730] yra 1876 m. vasario 20 d. pateikta latvių rašybos studija ir žodžių, kurių nėra Stenderio ir Ulmanio žodyne, sąrašai. Rankraštį pasirašė „Rygos latvių draugijos Mokslų komisijos narys Lietuvis Antanas Juška iš Alsėdžių Telšių apskrities Kauno gubernijos“ (*Lejtis Antoms Juška Alsēdē...*). Mokslų komisijos rinkinio pagrindas – *Alšvangos* (Alsungos) tarmė (Viksnas 1996: 33).

1942 m., po dešimties metų pertraukos, Paminklų valdyba atnaujino tautosakos rinkimo ekspedicijas; jų dalyviai buvo rengiami specialiuose kursuose, kurie „vyko dešimt dienų, nuo gegužės 18 d. iki 30 d.“ (Stinkulė 2013: 103). Tarp specialistų, skaičiusių paskaitas, buvo ir K. Straubergas. „Paminklų valdyba, bendradarbiaudama su Istorijos muziejaus Etnografijos skyriumi ir Tautosakos archyvu, surengė ekspediciją Jelgavos apskrities Džūkštės valsčiuje ir prie Lietuvos sienos, <...> Liepojos apskrities Kalėtų valsčiuje ir Lietuvos pasienyje palei jo teritoriją“ (ten pat: 117). Per dvejus metus susidarė nemenkas tautosakos rinkinys [1731], kuriame, deja, daug kur buvo rašyta pieštuku. Šita ekspedicija unikali ir tuo, kad tai vienintelė bendra Latvių tautosakos archyvo ir Paminklų valdybos ekspedicija. Joje archyvo darbuotojai tautosaką stengėsi užrašyti gimtosiose vietovėse, klausinėdami savo tėvus ir giminaičius. 1943–1944 metų žiemą, vadovaujant A. Berzkalnei, buvo mikrofilmuota *Dainų spinta*, nes 1944 m. fondai buvo evakuoti į Kuržemę; ten – K. Straubergo gimtajame valsčiuje Džūkštės parochijoje ir Irlavos ligoninės rūsiuose – jie ištvėrė karo pabaigą pačiame „Kuršo katilo“ centre. Tikrą didvyriškumą parodė kunigas Janis Luksis ir gydytojas Krišjanis Katlapas, taip pat archyvo darbuotoja Alma Ancelanė (1910–1991), kuri, beje, sovietmečiu niekada neužsiminė apie šį laikotarpį.

Iki 1945 metų gegužės archyve įregistruota per 2,3 milijono tautosakos kūrinių. Po karo LFK pagrindu buvo įsteigtas Latvijos valstybinio universiteto Tautosakos institutas, 1946 m. jį įtraukė į Mokslų akademijos sudėtį, 1950 m., prisidėjęs etnografams, įsteigtas Etnografijos ir tautosakos institutas, 1956 m. tautosakininkai buvo prijungti prie Kalbos ir literatūros instituto, o etnografai – prie Istorijos instituto. 1992 m. įkurtas Literatūros, tautosakos ir meno institutas, ir birželio mėnesį tautosakininkai atgavo savo istorinį pavadinimą – Latvių tautosakos archyvas.

Trisdešimt metų tautosakininkams vadovavo didžiausia patarlių tyrėja Elza Kuokarė (1920–2003), mįsles ir sakmes tyrinėjo Alma Ancelanė, vaikų tautosaką ir karo dainas – tautosakos bibliografė Vilma Greblė (1906–1991). Melodijų tvarkymą ir leidybą, pradėtą *C serijoje* Jūlijaus Spruogio, tęsė garsus muzikologas Jekabas Vytuolinis (Vītoliņš; 1899–1977) ir Vilis Bendorfas, šokius ir žaidimus tvarkė etnochoreografas Haris Sūna (1923–1999). Folkloristikos istoriją ir pasakojamąją tautosaką visą gyvenimą tyrė ir leido Karlis Arajās (1929–2001), Ojaras Ambainis (1926–1995), Jazepas Rudzītis (1928–2008), liaudies dainų tyrėjai ir atlikėjai Janis Rozenbergas (1927–2006), Rita Dryzulė, prie liaudies dainų tvarkymo ir leidybos visą gyvenimą dirbo Jadviga Darbiniecė. Dabar šį darbą tęsia Elga Melnė, Beatrisė Reidzanė, Baiba Kruogzemė-Mosgorda, Una Smilgainė. Archyve dirba labai perspektyvūs vidurinėsios ir jaunesniosios kartos tyrėjai – Dacė Bula (LFMI direktorė), Guntis Pakalnas, Aldis Pūtelis, Rita Treija (LFK vadovė), Sanita Reinsonė, Sandis Laimė ir kiti.

Tautosakos archyve užregistruota per tris milijonus tautosakos variantų. Pagrindinis jos rinkimo būdas po Antrojo pasaulinio karo – kompleksinės ekspedicijos (įvyko jau 52). Dabar fondai taip spėriai nebesapipildo kaip pirmaisiais archyvo veiklos dešimtmečiais, kai medžiagą siuntė beveik kiekviena Latvijos mokyklėlė, tačiau būdinga tai, kad į tautosakos rinkimą įsitraukia tik tie, kurie jaučia pašaukimą ir poreikį. Ekspedicijose sukaupia medžiaga yra patikima; atskiras dėmesys teikiamas pateikėjų biografijoms, dainų sąsajoms su papročiais, patarlių aiškinimams, pateikimo ir varijavimo procesams.

Mokslų akademijos Tautosakos instituto pirmoji ekspedicija [1800] įvyko Ilūkstės apskrityje 1947 m., nes tose vietose dar buvo keli „nebylieji valsčiai“; šioje išvykoje paskutinį kartą naudotas fonografas. Antroji ekspedicija [1835] surengta 1948 m. Tukumo apskrityje. Čia dar buvo galima rasti atsiminimų apie 1905 metų revoliuciją, kurių taip reikėjo sovietinei tautosakai, gyvavusiai Latvijoje tik kelerius metus. Kitą vasarą – trečioji ekspedicija [1850] Uogrės rajone; ten sutiktos puikios Lielvardės pateikėjos, daug užrašyta pasakojimų apie revoliucijos metus (dvi pateikėjos buvo mačiusios Leniną), užrašytas pasakojimas, kaip draugas Stalinas įstatymus leidęs. 1950 m. Etnografijos ir tautosakos instituto ketvirtoji ekspedicija [1860] vyko Siguldos apylinkėse, nes Lygatnės popieriaus fabrike buvo galima užfiksuoti darbininkų tautosakos. Po šios ekspedicijos įvyko pirmoji sesija su pranešimais ir pateikėjų koncertu. Koncertą kartojo ir tarptautinėje konferencijoje Rygoje, Pionierių rūmų Raudonojoje salėje. Kalbamaisiais metais tautosakos kūriniai buvo įrašinėjami magnetofonu, padarytas ir radiofono įrašas. Pateikėjos buvo iš Lielvardės ir Siguldos. Koncertų per folkloristikos sesijas tradicija, ypač Latgaloje, buvo akstinas sukurti arba atgaivinti daugelį etnografinių ansamblių. 1954 m. dirbtinai suformuotame Gaujienos rajone – Piebalgoje ir aplinkiniuose valsčiuose Etnografijos ir

tautosakos instituto aštuntoji ekspedicija [1910] sovietinės tautosakos jau nebeieškojo. 1955 m. devintosios ekspedicijos [1925] metu Latgaloje J. Rozenbergas įkūrė Rikavos etnografinį ansamblį. Šeštojo dešimtmečio antroji pusė praėjo renkant tautosaką įvairiuose Latgalos valsčiuose. Kalbos ir literatūros instituto aštuoniolika (1964 m.) ir devyniolika (1965 m.) ekspedicijos [1968, 1975] suorganizuotos Lietuvos pasienyje kartu su lietuvių tautosakininkais. 1964 metų sesija įvyko Naujojoje Akmenėje, o 1965-aisiais – Bauskėje. O. Ambainis rado labai gerų pateikėjų Žeimelyje. Kaip visada, po ekspedicijų būdavo ir ekskursijos, kolegos lietuviai nuvežė latvius į Palangą, Kuršių neriją, o J. Rudzitis lietuvių tautosakininkus pavedžiojo Dauguvos krantais ir su Lačplėsiu siejamomis vietomis.

Kai 1978 m. įvyko Kalbos ir literatūros instituto trisdešimtoji ekspedicija, sesija surengta Rygos Dailės teatre spalio 14 dieną. Liaudies muzikos koncertas virto didžiuliu įvykiu, paskelbusiu tautosakinio judėjimo pradžią. Jis buvo pakartotas Rėzeknėje ir sutraukė geriausius Latvijos etnografinius ir folkloro ansamblius. Kelerius metus Latvijos tautosakininkai į ekspedicijas nebevyko. Nuo 1981 metų sesijų ir koncertų tradicija nusikėlė į Baruono dienas, vykstančias Krišjanio Baruono gimimo dieną Rygoje. Folkloristo 150-asis gimtadienis (1984 m.) buvo pažymėtas tarptautine konferencija. Nuo 1986 metų tautosakininkai naudoja vaizdo techniką, leidžiančią fiksuoti tautosakos pateikimo procesą. Pastarieji lauko tyrimai vyko kraštuose, kur gyvena latviai išėiviai ar latvių kilmės gyventojai.

Latvių tautosakos archyvo veikla nenutrūkstama. Daugelis LD darbuotojų yra teikę duomenų bei perdavę savo medžiagos archyvui, nemaža jų dalis rinko tautosaką visą savo gyvenimą; iš jų minėtini kraštotyrininkai Karlis Bukumas, Arturas Mežakas, Janis Kučeris, Martinis Bėrzinis, Sigurdas Rusmanis ir kiti. Archyvas saugo žymiausių muzikinės folkloristikos specialistų Jurjanų Andrėjo, Emilio Melngailio, Arturo Salako, Lidijos Galeniecės, Andrėjo Krūminio (Krūmiņš) kolekcijas, daugelio tautosakininkų, rašytojų ir kultūros darbuotojų rankraščius. Latvių tautosakos archyvo fondai nuolatos papildomi.

Per devyniasdešimt metų jis sukaupė apie 36 000 pasakų variantų, 58 000 sakmių, 33 500 anekdotų, 19 500 pasakojimų, 545 000 mįslių, 309 000 patarlių, 1 245 000 liaudies dainų, 76 000 romansų, 73 000 vaikų dainų, 14 000 atminių, 25 000 vienetų choreografijos medžiagos, 389 000 tikėjimų, 47 000 papročių, 30 500 melodijų, 55 000 burtažodžių, 79 000 liaudies medicinos ir kitų žanrų vienetų. Tai be galo vertinga medžiaga mokslui, ją reikia skelbti, panaudoti tautosakiniame judėjime, kraštotyroje, švietimo sistemoje ir kitose srityse. Latvių tautosakos archyvas savo sukauptais turtais yra patrauklus ir reikalingas ne vien latviams, visiems Latvijos gyventojams, bet ir kitų šalių mokslininkams bei besidomintiems tautosaka; jis tebėra latviškosios tapatybės garantas.

LITERATŪRA

- Arājs Kārlis 1985. *Krišjānis Barons*, Rīga.
- Āronu Matīss 1929. *Latviešu Literāriskā (Latviešu Draugu) Biedrība savā simts gadu darbā*, Rīga.
- Bērziņš Ludis 2007. *Greznas dziesmas*, Rīga; 1-asis leidimas 1942.
- Bērzkalne Anna 1922. Par bērnu dziesmu un pantu krāšanu, *Mūsu Nākotne*, Nr. 23, p. 677–680.
- 1923. Jautājumu lapa folkloras materiālu vākšanai, *Mūsu Nākotne*, Nr. 10, p. 310–314.
- 1926a. *Instrukcijas tautas tradīciju krājējiem*, sēj. I: *Tautas dziesmas*, Rīga.
- 1926b. *Instrukcijas tautas tradīciju krājējiem*, sēj. II: *Rotaļas. Dzīvnieku valoda*, Rīga.
- 1926c. Jaunatne un tauta, *Latvijas Jaunatne*, Nr. 8 (22), p. 2–8.
- 1926d. Pasakas, *Izglītības Ministrijas Mēnešraksta*, Nr. 12.
- 1927a. Nāve un bēres mūsu tautas dziesmās un ticējumos, *Izglītības Ministrijas Mēnešraksta*, Nr. 2.
- 1927b. Vispārīgi aizrādījumi tautas tradīciju krājējiem, *Valdības Vēstnesis*, Nr. 71, p. 2–3.
- 1927c. Mēmie pagasti, *Izglītības Ministrijas Mēnešraksts*, Nr. 12, p. 538–539.
- 1928–1929. Jautājumu lapas tautas ticējumu krājējiem. I–XIII, *Valdības Vēstnesis*.
- Birkerts Pēteris 1923a. Latvju tautas brahiloģismu lietā, *Izglītības Ministrijas Mēnešraksts*, Nr. 5, p. 592–594.
- 1923b. Uzaicinājums vākt latvju tautas brahiloģismus un mīklas, *Mūsu Nākotne*, Nr. 9, p. 274–276.
- Klotiņš Arnolds 2011. Etnogrāfisko uzvedumu gatavošana Dekādei, in: *Mūzika okupācijā*, dr. art. Arnolda Klotiņa redakcijā, Rīga, p. 187–196.
- Kļaviņa Sarma 2008. *Latviešu valodas pētnieki: No kļaušu laikiem līdz savai valstij*, Rīga.
- Noteikumi... 1924. Noteikumi par latviešu folkloras krātuvi, *Valdības Vēstnesis*, Nr. 274, p. 1.
- Ritums Ritvars 2013. Arheoloģijas pieminekļu apzināšana, aizsardzība un izpēte, *Pieminekļu valdei – 90: Pieminekļu valdes mantojums Latvijas Nacionālā vēstures muzeja krājumā*, Nr. 18, p. 45–96.
- Stinkule Sanita 2013. Pieminekļu valdes etnogrāfisko ekspedīciju vākumi, *Pieminekļu valdei – 90: Pieminekļu valdes mantojums Latvijas Nacionālā vēstures muzeja krājumā*, Nr. 18, p. 97–124.
- Straubergs Kārlis 1929. Latviešu folkloras krātuve, *Izglītības Ministrijas Mēnešraksts*, Nr. 12, p. 561–566.
- 1936. Pārskats par Latviešu folkloras krātuves darbību un iesūtītiem materiāliem pagājušajā gadā, *Senatne un Māksla*, Nr. 2, p. 159–160.
- 1937. Pārskats par Latviešu folkloras krātuves darbību un iesūtītiem materiāliem pagājušajā gadā, *Senatne un Māksla*, Nr. 1, p. 160–161.
- Šmidts Pēteris 1923. Programma tautas tradīciju krājējiem, *Izglītības Ministrijas Mēnešraksts*, Nr. 2–6.
- Trejja Rita 2009. Latviešu folkloras krātuves jautājumi Annas Bērzkalnes un Oskara Loritsa sarakstē, *Letonica*, Nr. 19, p. 223–238.
- 2011. Kārle Krons un latviešu folkloristi, *Letonica*, Nr. 21, p. 170–177.
- Vyksna Māra 1990. Latviešu folkloras krātuve un ZA folkloras fondi, *Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, Nr. 10 (519).
- 1996. Ieskats vienā no Latvju Dainu avotiem Latviešu folkloras krātuvē (RLB ZK krājums), *Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, A daļa: *Sociālās un humanitārās zinātnes*, 50. sēj. Nr. 3, p. 31–37.
- 2004. Latviešu folkloras krātuve preses izdevumos, dokumentos un ekspedīciju materiālos, *Letonica*, Nr. 11, p. 224–249.
- 2005a. Latviešu folkloras krātuve nostātos un anekdotēs, *Letonica*, Nr. 13, p. 196–206.
- 2005b. Ievads, in: Juris Leimaņis. *Čigāni Latvijas mežos, mājās un tirgos*, Rīga, p. 5–23; 1-asis leidimas 1939.
- 2007. Folkloras vākumi Rucavā un Sventājā, in: *Rucavā, tur Paurupē*, Liepāja, p. 144–212.
- 2008. Naudas loma latviešu folkloristikas vēsturē, in: *Meklējumi un atradumi 2008*, Rīga, p. 130–141.
- Volteris Eduards 1892. *Programa tautas gara mantu krājējiem*, sastādīta privātdocenta E. Voltera vadībā no dažiem Pēterburgas latviešu studentiem, Jelgava.
- Zemzaris Jānis 1974. *Latviešu folkloras rokraksti Viļa Lāča Latvijas PSR Valsts bibliotēkā: Zinātnisks apraksts*, Rīga.

SUTRUMPINIMAI

JLB RN – Jelgavas Latviešu biedrības Rakstniecības nodaļa (Jelgavas latvių draugijos Raštijos skyrius).

LD – K. Barons, H. Visendorfs. *Latvju dainas*, sēj. 1, Jelgava, 1894; sēj. 2–6, Pēterburga, 1903–1915.

LFK – Latviešu folkloras krātuve (Latvių tautosakos archyvas).

LFMI – Literatūras, folkloras un mākslas institūts (Literatūros, tautosakos ir meno institutas).

LNVM VN – Latvijas nacionālā vēstures muzeja Vēstures nodaļa (Latvijos nacionalinio istorijos muziejaus Istorijos skyrius).

LVVA – Latvijas Valsts Vēstures arhīvs (Latvijos valstybinis istorijos archyvas).

PV – Pieminekļu valde (Paminklų valdyba).

RLB ZK – Rīgas Latviešu biedrības Zinību komisija (Rygos latvių draugijos Mokslų komisija).

Iš latvių k. vertė *Regina Kvašytė*